SPORTUL ÎN ARTĂ ȘI ÎN ISTORIE

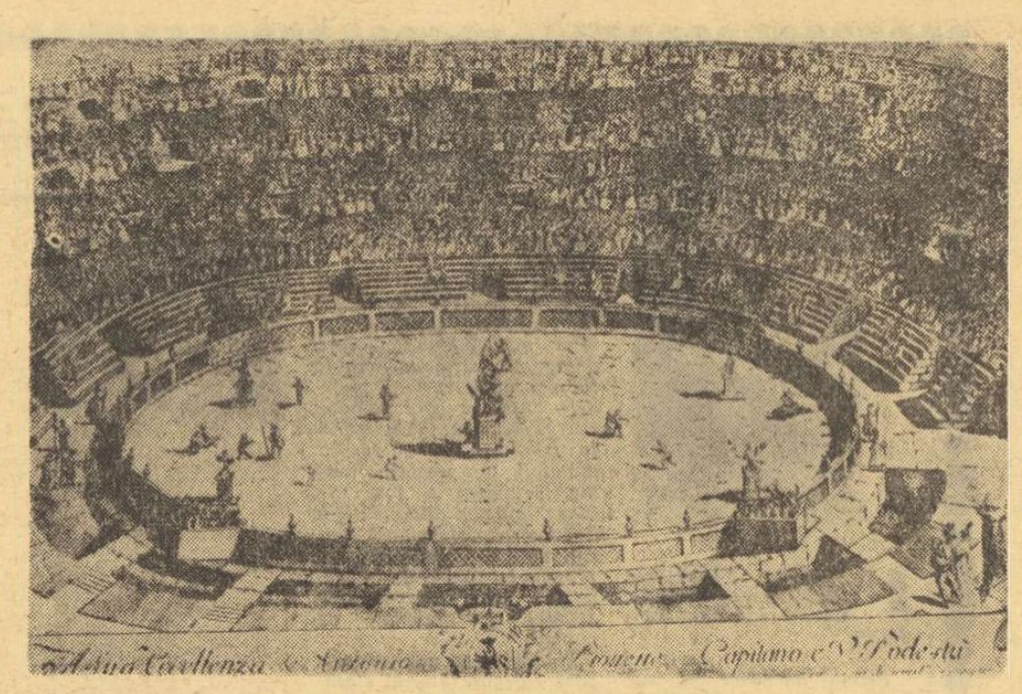

MUZELE – SEDUCĂTOARE AMBASADOARE

Un amfiteatru roman pentru luptele de gladiatori

GUGLIEMO DE ANGELIS D'OSSAT

Tipice, eficace, colectiv trăite, manifestațiile sportive au lăsat, se poate spune, mărturii istorice și artistice în viața popoarelor din toate timpurile și din toate colțurile lumii.

Nu se poate reconstitui, aici, un întreg trecut de consolidări și de cuceriri și, mai puțin încă, un tablou complet care, pentru a fi exact, ar trebui să ia forma unei istorii comparate a sportului, căutîndu-i-se originile în perioadele mergînd de la civilizațiile antice ale Extremului Orient la epoca precolumbiană și de la civilizația egipteană la perioada sumeriană.

Dar nici n-avem nevoie să ne întoarcem atît de mult în timp. Chiar rămînînd în lumea clasică, găsim probe și mărturii îndestulătoare, glorificări ale performanțelor sportive personale sau colective; dar aceste mărturii au putut, în mare parte, să ne parvină pentru că, traduse în viață de divinul surîs al artei, ele au depășit domeniul uitării și au oprit mîna distrugerii.

Toate Muzele s-au pretat, cu bunăvoință, la rolul de seducătoare ambasadoare ale sporturilor antice: de la poezie la pictură, de la sculptură la muzică, de la arhitectură la artele minore.

Pindar, cel mai mare poet liric al antichității, poate fi numit poetul sportului pentru că a cîntat în odele sale atîtea victorii în serbările panelenice. Dar nu numai atît, pentru că, avînd în vedere subiectele pe care le tratează, am putea să-l considerăm pe acest poet cu elanuri sublime, drept cel mai excepțional și mai admirabil dintre cronicarii sportivi. Arta lui Bacchylides, relevată doar prin descoperirea cîntărilor sale de victorie, celebrează performanțe și atleți renumiți din timpurile sale care, fără el, ar fi fost uitați. El însuși descendent al unui atlet, transpune în imagini picturale gloria învingătorilor, fie că-i compară cu păsărușii în zborul rapid care-i duce spre țel, fie că descrie detenta mușchilor superbi sau ghirlandele de flori care plouă în arene.

Statuarul grec abundă în eroi, magnifici atleți, renumiți pentru performanțele lor, de pe atunci și pentru totdeauna expuși contemplației admirative a mulțimilor. Arta lui Myron, a lui Fidias și a lui Polyclet a imortalizat clasici atitudini sportive; și tocmai în sculptură s-au relevat mai bine sentimentele și idealul estetic al popoarelor grecești unite în desfășurarea competițiilor și în celebrarea Jocurilor.

Civilizația romană a știut să dea manifestațiilor sportive un caracter de măreție și o semnificație socială, în special în arta care era mai conformă geniului ei: arhitectura.

Mulțimile atente și pasionate, urmăreau desfășurarea jocurilor, de acum încolo marcate de caracterul profesional al sportului, în edificii originale și grandioase. Amfiteatrul, creație italică, este o capodoperă de arhitectură tipică, neegalată, din care se inspiră întotdeauna stadioanele noastre moderne. Termele și, mai ales, circurile anunță alte dimensiuni ale vieții sportive, care îmbunătățesc aceste noi și geniale edificii, gloria constructorilor romani.

Nemuritorul „Discobol" al lui Myron

Marile construcții sportive răspîndite pe țărmurile Mediteranei ne atrag întotdeauna privirile și ne stîrnesc imaginația. Aceste uimitoare structuri în „opus concretum" sînt, se poate spune, eterne: seismele, actele de vandalism au putut să le deterioreze în cursul mileniilor, dar nu să le distrugă. Și o tradiție, mai mult decît milenară, a făcut din locul în care s-au manifestat pasiunile sportive cele mai arzătoare, acest nepieritor Colisseum, simbolul însăși al Urbei și al lumii: *„quamdiu stat Colysaeus stat et Roma..."*

În afara noilor activități sportive și a noilor lor cadre, reprezentările decorative care ne-au parvenit scot în evidență manifestări din ce în ce mai spectaculoase: „venationes" și „naumachiae" și, mai ales, cursele întotdeauna însoțite de entuziasmul și de bătăliile pe care le provocau între taberele participante. Documentația artistică și istorică a sportului nu e lipsită de veritabile episoade asemănătoare celor care se produc în zilele noastre între partizanii cutărei sau cutărei echipe. Ele au fost foarte frecvente în epoca Imperiului roman de răsărit. Astfel o stelă ridicată în hipodromul imperial de la Constantinopol — ea este încă intactă, la locul ei — celebrează excepționala victorie obținută în acest circ de către aurigul Porfirius și ne transmite pînă și numele cailor ce compunea cvadriga victorioasă.

Evul Mediu vede restringîndu-se numeroase activități cu manifestări exterioare: viața, altădată, animată de activitatea colectivă devine mai închisă, secretă. De aceea, sportul traversează o perioadă de declin, dar pentru a renaște, sub alte aspecte, nobile întreceri. Turniruri răsunătoare sînt imortalizate în operele de artă ale curților, în timp ce se văd apărînd germenii jocurilor noi, populare, violente, care caracterizează atîtea orașe italienești, cum ar fi foarte vechiul „joc al Punții" la Veneția.

Apoi, Renașterea, reatașîndu-se idealului clasic și exaltînd valoarea individului, conferă un nou prestigiu a numeroase activități sportive înnobilate de un splendid climat artistic. Scene de vînătoare, de un fast extraordinar dacă le comparăm cu cele din Evul Mediu, trădează plenitudinea sentimentului vieții în această epocă și în elanul înaripat al sunetelor de corn, par să depășească limitele zidurilor pictate cu fresce sau ale panourilor strălucind de culori.

Este epoca strălucitoare, vîrsta de aur a picturii. Francesco Cossa desfășoară pe zidurile palatului familiei Schifanoia din Ferrara, frescele sale triumfale, cu descrierea detaliată și savuroasă a curselor de „palio". Se văd desfășurîndu-se competițiile organizate cu prilejul sărbătorii Sf. Gheorghe, pe care un umanist o cîntă chiar în versuri latine: pe jos sau călare, oameni, tineri și tinere, fug spre țintă în timp ce orașul întreg asistă la această multiplă probă de la înălțimea magnificelor edificii, de la ferestrele împodobite ale caselor. La palatul Te, cochetă rezidență suburbană a familiei Gonzague, o sală mare este consacrată de Jules Romains celebrilor cai ai ducelui de Mantova. Șase magnifici armăsari — cei mai buni din faimoasa creșcătorie Gonzague — devin principalii protagoniști ai frescei pe cît de originală pe atît de frumoasă.

Intensa activitate artistică a acestei fericite epoci înfrumusețează competițiile sportive și tot ceea ce privește acest subiect crește din ce în ce mai mult în pompa și în fastul manifestărilor și sărbătorilor. Grandiloc vența barocului îmbogățește și multiplică efectele scenografice: dantele, peruci și pudre nu se mai potrivesc de fel cu exercițiile sportive, chiar cînd persistă voga jocurilor anodine, cum ar fi „pallacorda" și „pilotta". Descoperim și scene pline de interes, cum ar fi tabloul pe care Gaspare Della îl zugrăvește cu ingeniozitate în plin secolul al XVIII-lea venețian și care ne pune în evidență cele mai mici detalii ale „jocului cu racheta" și, se poate chiar spune, regulile „ante litteram" ale tenisului modern.

Cu ocazia Jocurilor Olimpice de la Roma, o mare expoziție oportun prevăzută de C.O.N.I., amenajată în zona E.U.R., ne-a oferit de altfel o vastă documentație istorică și artistică asupra sportului. Ea a cuprins două secțiuni: una consacrată sportului mediteranean în antichitate, cealaltă, manifestărilor italiene din Evul Mediu pînă în zilele noastre. Sînt bucuros de a fi putut aminti această acțiune care nu putea pierde ocazia de a însoți Jocurile Olimpice pe care am avut onoarea să le vedem desfășurîndu-se în țara noastră, bogată în istorie și înfrumusețată de surîsul artei.

Învățarea înotului cu piuta era, precum o dovedește această statuetă, bine cunoscută la vechii egipteni

Trăgător cu arcul — detaliu dintr-o veche stampă japoneză

Exercițiile fizice la daci

Documentele istorice atestă faptul că în viața strămoșilor noștri geto-daci exercițiile fizice jucau un rol însemnat. Siliți să poarte dese războaie, dacii își perfecționau, în primul rînd, pregătirea de luptă. Dar, deși majoritate, exercițiile cu caracter aplicativ nu erau singurele, lor adăugîndu-se și altele, de destindere, de joc.

Vechi locuitori ai meleagurilor românești erau cunoscuți ca ostași viteji, foarte temuți pentru iscusința cu care știau să tragă cu arcul din goana calului. Această deprindere presupunea, desigur, un antrenament asiduu, o cunoaștere desăvîrșită atît a tehnicii mînuirii săgeții, cît și a călăritului. De altfel, călăria era foarte populară la daci, iar hergheliile crescute pe cîmpiile de lîngă Dunăre se bucurau de o mare faimă. Tucidide consemnează în scrierile sale faptul că Filip al II-lea al Macedoniei a cumpărat de aici, cu aur greu, vreo douăzeci de mii de armăsari pentru teribila sa cavalerie. Iar Ovidiu, cel exilat pe nedrept la Tomis, vorbește și el despre îndeminarea dacilor de a călări și a trage cu arcul:

„Atuncea dar cînd Pontul și Dunărea spumîndă
De iarnă-nbrățișate prind pielița de gheață,
Călări pe cai sălbatici vrăjmașii vin încoace,
Vestind a lor sosire săgețile ce zboară".

Rolul important al exercițiilor fizice la daci este relevat, și de către Strabon, care în „Geografia" scrie despre Burebista:

„Ajungînd în fruntea neamului său, care era istovit de războaie dese, getul Burebista l-a înălțat atît de mult prin exerciții, prin abținere de la vin și prin ascultări față de porunci, încît în cîțiva ani a făurit un stat puternic".

Neînfricați, dornici de libertate, dacii înfruntau cu armele chiar și forțele oarbe ale naturii, care în credința lor reprezentau duhurile rele. Herodot spune despre ei că „... au obiceiul atunci cînd tună sau scapără a trage cu săgețile către cer pentru a-l amenința".

Unii cercetători înclină să creadă că ei practicau chiar și duelul judiciar, interpretînd cîteva versuri ale lui Ovidiu din „Tristele":

„Mai află că ceea ce se numește Nedreptate
Devine Dreptate pentru cel care biruie cu sabia
Și deseori se rănesc bătîndu-se în mijlocul pieții".

Pe litoralul Mării Negre, în cetățile grecești Histria, Tomis și Calatis, s-a resimțit influența elenă. Aici au existat gimnazii și stadioane, unde tinerii practicau exerciții fizice și se întreceau. Finalul unei inscripții pe statuia unui cetățean din Tomis arată că: „luptătorii lui Ares, atleți care au făcut exerciții în stadiu, oferă ca amintire acest dar (statuia n.n.) după moartea mea".

O dată cu ocuparea Daciei de către romani, pătrund și aici influențele și obiceiurile Romei. În primul rînd s-au construit terme unde alături de bazine existau și terenuri pentru practicarea exercițiilor fizice. Asemenea băi au fost descoperite la Ulpia Traiana, Sarmizegetusa, Apulum, Drobeta, Romula, Histria ș.a.

Preferințele romanilor pentru spectacole țin aproape de domeniul patimii, dacă nu chiar al viciului. Reminiscențe dacice: amfiteatre, unde se desfășurau lupte între gladiatori sau cu animalele sălbatice. O asemenea arenă pentru 5 000 de locuri (relativ bine conservată) a fost la Ulpia Traiana, altele s-au descoperit la Porolissum (în Transilvania) și la Tomis. Mărturie stau și inscripțiile. Una atestă că la Tomis luptele gladiatorilor ar fi ținut 6 zile. Pietrele (stelele) funerare ale gladiatorilor atrag atenția. Printre ele a fost găsită una a lui Skirtos Dachisis (adică — Skirtos Dacul). Iată inscripția de pe ea:

„Skirtos Dachisis
liber (după șase lupte victorioase)
Ca un nedreptățit de soartă a murit.
Mă odihnesc la Tomis
Mormîntul, drept casă am.
Vă urez să fiți sănătoși".

Spectacolele și întrecerile erau organizate, de obicei, cu ocazia unor zile festive. Chiar Ovidiu a îndeplinit funcția de agonatet al Tomisului, adică de organizator al întrecerilor, în anul 15 e.n.

Tot Ovidiu scrie în „Tristele":

„Pămîntul pontic știe că eu celebrez prin jocuri ziua de naștere a zeului".

(Era vorba de celebrarea zilei de naștere a lui Augustus împărat roman care fusese zeificat).

Aceste cîteva mărturii ne arată locul pe care exercițiile fizice le-au avut în viața de fiecare zi a strămoșilor noștri. Poate că descoperirile viitoare ne vor îmbogăți și mai mult cunoștințele și în acest domeniu.

Ion TODAN

ALO TERRA!...

ATLETISMUL LA CEA DE A III-a EDIȚIE A CAMPIONATELOR CONSTELAȚIEI

Trimisul nostru special pe Marte, Virgil Ludu, transmite prin laser

Se împlinesc doi ani de la ultima întrecere atletică intercontinentală (vechile Jocuri Olimpice).

Astăzi Cosmosul trăiește deopotrivă o tradițională și disputată competiție, aceea interplanetară. Campionii, reprezentanți ai planetelor, se vor întîlni din nou în competiția de pasionant interes „Campionatele constelației".

Această a treia ediție cosmică se desfășoară pe Marte. De ce, cîndva, au numit oamenii așa pe zeul războiului, nu știu. Marte este o planetă pașnică, cu o cultură străveche, cu oameni inteligenți și cumsecade.

Cînd doi savanți de pe Terra noastră, afirmau în 1968 că și pe alte planete există ființe raționale și civilizații înaintate, unii au zîmbit neîncrezători. Dar viața, a dovedit după cîteva decenii temeinicia tezelor lor, această datorită în primul rînd progresului extraordinar al științelor și colaborării intercontinentale și interplanetare.

Este adevărat că acest merit revine și temerarilor cosmonauți, continuatorii pionierilor aviației de la începutul secolului al XX-lea. Astăzi, atmosfera și stratosfera au rămas plăcute obiective turistice și sportive pentru copii și tineret.

Deci, așa cum spuneam, „Jocurile interplanetare" numite așa după Olimpiadele cu care se dispută alternativ în ani, se vor desfășura, de astădată, pe Marte. Poate vă mai amintiți naivele sau fantasticele versiuni de la jumătatea secolului al XX-lea despre invazia marțienilor, de romanul acela care a făcut atîta vîlvă, al lui Wells.

Celelalte două ediții ale „Interplanetarelor" s-au ținut pe Venus și pe Mercur. O dată au cîștigat marțienii, spre surprinderea generală, a doua oară terranienii, așa cum sîntem numiți noi. Neprevăzută a fost, la ultima ediție, comportarea deosebită a saturnienilor, despre care se știa destul de puțin. Iar la această ediție se așteaptă confirmarea cîtorva mari performanțe realizate de jupiterieni.

Deși fiecare planetă își are gravitația și recordurile sale, pentru a se concura în condiții egale, s-a redus la minimum această influență, prin emisii speciale și sateliți de gravitație.

Pe stadionul din Marte, special construit, nu căutați zadarnic tribunele spectatorilor. Lipsesc. În schimb spectatorii prin aparatele lor personale de emisie pe ultrascurte pot participa, de acasă, entuziaști și zgomotoși.

Nici pista nu mai este de patru sute de metri, așa cum o știau străbunii noștri, încă spre 1980, ci doar de o sută de metri, cu prelungiri, asemeni unui covor rulant, care se desfășoară continuu în fața alergătorilor.

Materialele sportive au rămas ca idee, aceleași. Dar compoziția lor diferă foarte mult. Greutatea și discul sînt din plastic și poros, sulița din fibre de coral, iar prăjina din nuclearită, material superior fibrei elastice din sticlă.

De altfel, și performanțele sînt diferite. Cu excepția alergărilor, unde cifrele au rămas undeva în preajma străvechilor recorduri așa-numite mondiale, toate celelalte recorduri, sub influența magnetismului interplanetar, a lipsei de gravitație pămînteană și a imponderabilității atletice, sînt neverosimil de mari: greutate — 50 metri, disc 89 metri, sulița 150 metri.

La prăjină, majoritatea concurenților sar 10—12 metri, la triplu 20—25 metri, iar la înălțime, cu noul stil „satelit" (rostogolire prin înșurubare) se trece acum 5 m — 5,20 m, deci cam atît cît se sărea în trecut pe Terra, la prăjină.

Nu mai sînt arbitri! Rezultatele sînt calculate în secunda următoare execuțiilor tehnice, pe baza tabelei electronice și a laserilor cosmici. Sosirile se înregistrează în cosmomiimi, cu aparatele de radiații electro-magnetice.

După fiecare întrecere, disc-ul-film, cu imaginea și comentariul total al probei, stă la dispoziția sportivului, antrenorului și a ziaristului. Limba oficială a Jocurilor nu este nici universala cum au propus terranienii, nici marțiana sau saturniana, cum au propus celelalte planete. Prin bună înțelegere s-a acceptat pentru toate planetele o singură limbă, ușoară, plăcută, bazată pe vibrațiile undelor cosmice, vibrații muzicale, ușor de reținut, plăcut de reprodus.

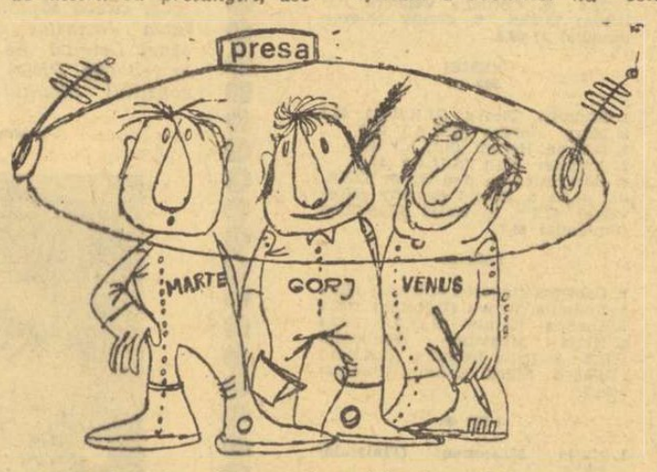

Concurenții au venit în ultima clipă, fără spaima aclimatizării, cu avioane-rachete personale. În loc de sat olimpic, ei locuiesc în orașele sateliți din jurul planetei organizatoare.

Cîteva noutăți în pregătire și tehnică. Încălzirea se face acum prin helioterme, vibratoare ultrasunet și ultima aparatură nucleară, creație a saturnienilor.

Alimentația în pilule a revoluționat naiva alimentație a pămîntului. Dopingul a rămas o amintire, ca și clacajele sau aclimatizarea.

La aruncări nu mai sînt necesare două, trei sau patru piruete, gradul de gravitate favorizînd doar executarea uneia, însă perfect coordonată. Stilul foarfecei duble la lungime a fost abandonat. Se sare acum printr-un salt lung, simplu, cu brațele aduse spre abdomen. Performanțe atinse? 18—20 de metri! Nici plecarea nu se mai face din bloc-starturi, procedeu depășit de mult, ci prin catapultarea electronică, sistem care înlătură startările furate sau norocoase, de altădată.

Transmisiunea în galaxie a „Jocurilor interplanetare" se face pentru aproximativ 30 de miliarde de locuitori, prin sateliți cosmici, infinit superiori tehnic primului satelit cu care s-a transmis pentru Terra în 1964, Olimpiada de la Tokio. Transmisiunea se face în color și în relief și fără diferențierea de fuse orare, ca în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Această corectare s-a făcut folosindu-se dispozitive reglo-meteorice și sonde cosmice.

Simbolul „Jocurilor interplanetare" seamănă cu cele cinci vechi cercuri olimpice, numai că de data aceasta ele însumează nouă elipse, în culorile spectrului cosmic, dispuse în cerc și avînd la mijloc, înscrisă pe Soare, numărul ediției Jocurilor.

Peste șase ani pămînteni, se va organiza pe Jupiter cea de a patra ediție a Jocurilor interplanetare.

Toți specialiștii sînt convinși că între timp vor apare nume noi și procedee noi de tehnică. Iar performanțele vor fi susceptibile de mari progrese. Deci nu ne rămîne decît să ne pregătim și să așteptăm.

Apropiatele întreceri ale Constelației cu participări încă neprevăzute și rezultate care vor surprinde pe cei mai competenți cunoscători, ne vor arăta drumul pe care-l va străbate la acest început de secol al XXI-lea, atletismul. Acest sport, care în ciuda anilor se păstrează tînăr și se reînnoiește mereu.

UMĂR LA UMĂR

HENRY DE MONTHERLANT

Am alergat în același pas, umăr la umăr, ca doi cai
superb înhămați la același car aurit.
Fuleul meu era greu, apăsat; fuleul meu care declanșa
bătălia-n pluton.
Respirația noastră era una și pornea deodată, ca un
singur abur ieșit din aceeași mașină.
Cînd am iuțit pasul pe pista de zgură simțeam o
plăcere imensă.
Viteza urca în noi ca apa într-o conductă,
În virajele ușor înclinate mă sprijineam pe umărul
tău de frate.
Să încetinești cu aceeași descreștere închizînd ochii de plăcere.
O, agonia subtilă a mișcării, cînd de plăcere pieptul îi trage
ușor frînele.
Și brațele coborîte, atîrnînd ca niște vele părăsite de vînt.
Dintr-un acord de țitere în țara lui Li, între muzicanți
se naște simpatia.
Așa cum spuneam noi, prieten din liceu, ei spun prieten prin muzică,
Dar cum îi vom numi pe cei care au alergat pe stadion umăr la umăr?

(Traducere de Ilie GOGA)